

УДК 336.221:351.71:336.02(477)

Л. Матвейчук

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ЕЛЕКТРОННОГО ОПОДАТКУВАННЯ В КОНТЕКСТІ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ В УКРАЇНІ

Здійснено огляд наукових досліджень процесу електронного оподаткування. Запропоновано розширити діапазон дослідження системи електронного оподаткування. Обґрунтовано доцільність розвитку цього напрямку з метою підвищення ефективності державного управління оподаткуванням.

Ключові слова: інформаційне суспільство, електронне урядування, державне управління оподаткуванням, електронне оподаткування

Ефективною основою соціально-економічних перетворень, створення дієвої економіки, європейської інтеграції України розглядається потенціал сфери інформаційних технологій, на підґрунті якого формується інформаційне суспільство країни.

Пріоритетним напрямом розбудови інформаційного суспільства в Україні є інформатизація державних органів, що, своєю чергою, сприятиме прозорості та відкритості діяльності цих інституцій, підвищенню їх ефективності діяльності, якісному наданню населенню різноманітних інформаційних послуг, інтеграції зі світовим інформаційним простором [1].

Актуальність ефективного державного управління оподаткуванням, застосування нових механізмів податкового менеджменту зумовлюється модернізацією національної господарства, розвитком інформаційної економіки, глобалізацією її в міжнародний простір. З цього приводу не виникає сумніву щодо важливості зазначеного питання.

На нашу думку, проблема державного управління у податковій сфері в процесі розвитку інформаційного суспільства та електронного оподаткування недостатньо досліджена.

Основна мета статті – проаналізувати теоретичні аспекти електронного оподаткування в контексті ефективності державного управління та запропонувати теоретико-методологічні засади державного управління у податковій сфері.

У процесі формування інформаційного суспільства України здійснюється розвиток інформаційної економіки країни, а також електронного урядування і електронного оподаткування, що підтверджує взаємозв'язок цих складових суспільства (рис. 1).



Рис. 1. Взаємозв'язок системи електронного оподаткування

Дослідження взаємозв'язку процесів інноваційного та інформаційного розвитку суспільства, його вплив на державне управління перебуває в площині міждисциплінарних досліджень і потребує чималих зусиль для опрацювання наукових матеріалів, що накопичені у працях вітчизняних економістів, політологів, філософів та науковознавців.

Дослідженням інформаційного суспільства займаються вітчизняні вчені: В. Брижко, О. Григор, Б. Колесніков, А. Новицький, Н. Савінова, О. Соснін, В. Цимбалюк.

Інструментарієм розвитку інформаційного суспільства та інформаційною площиною формування державного управління з використанням інформаційно-телекомунікаційних технологій є електронне урядування. Дослідженню електронного урядування, як основного елементу інформаційного суспільства, присвячені наукові праці Р. Войтовича, П. Клімушина, І. Малюкова, І. Олійченко, А. Семенченко та інших.

Щодо визначення зазначеної форми організації державного управління, то вчений А. Семенченко пропонує за основу взяти одне з найпоширеніших понять “е-урядування”, сформульоване Інститутом сучасного розвитку спільно з Інститутом розвитку інформаційного суспільства: “електронне урядування – це система взаємодії органів державної влади з населенням, що базується на широкому застосуванні інформаційних технологій, у тому числі на мережі Інтернет, з метою підвищення доступності та якості державних послуг, зменшення термінів їх надання, а також зниження адміністративного навантаження на громадян та організації, обумовленого їх отриманням” [2].

Грунтовне дослідження електронного урядування в інформаційному суспільстві проведено П. Клімушиним. На його думку “електронне урядування – це форма організації державного управління за якого відбувається активна взаємодія органів державної влади та органів місцевого самоврядування між собою, з суспільством, людиною та громадянами, бізнесом за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій” [3]. У роботі значну увагу приділено науковому обґрунтуванню класифікації видів електронної взаємодії між державою і суспільством, запропоновано науково-практичні рекомендації розвитку електронного урядування.

На сьогодні в Україні існує офіційне визначення: “електронне урядування – форма організації державного управління, яка сприяє підвищенню ефективності, відкритості та прозорості діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування з використанням інформаційно-телекомунікаційних технологій для формування нового типу держави, орієнтованої на задоволення потреб громадян”. Головною складовою електронного урядування є електронний уряд – єдина інфраструктура міжвідомчої автоматизованої інформаційної взаємодії органів державної влади та органів місцевого самоврядування між собою, з громадянами і суб'єктами господарювання [4].

Проблематика державного управління оподаткування в період розвитку інформаційного суспільства країни поки що розроблена значно менше ніж електронне урядування, тільки окремі питання досліджували вітчизняні науковці О. Долгий, Т. Крушельницька, О. Личук, Л. Кас'яненко.

Сучасним механізмом державного управління у сфері податків, який формується під впливом інформаційного суспільства є електронне оподаткування. Цей напрям досліджували науковці Науково-дослідницького інституту Національного університету ДПС України: О. Долгих, П. Мельник, А. Новицький, Л. Тарангул, С. Ріппа.

Окремо доцільно зробити акцент на колективну монографію “Електронне оподаткування: сутність та перспективи застосування”, де вперше розглядаються: процеси формуванню електронного оподаткування в Україні, формування економічних

відносин в інформаційному суспільстві; теоретичні площини правового регулювання електронного оподаткування. У науковій праці вченими проаналізовано вітчизняний і зарубіжний досвід становлення та розвитку електронного оподаткування, організаційно-правове забезпечення, досліджується стан та шляхи протидії правопорушенням у мережі Інтернет [5].

Велику увагу науковцями приділено дослідженню зарубіжного досвіду електронного оподаткування, інформатизації оподаткування в країнах СНД, міжнародній практиці електронної податкової звітності (Молдова, Казахстан, Росія). У роботі проведено системний аналіз впровадження і подання електронної податкової звітності в Україні, аргументовано ключову роль розвитку цього напрямку в процесі вдосконалення механізмів адміністрування податків і зборів, зокрема адміністрування податку на додану вартість.

Важливою умовою функціонування системи електронного оподаткування є податкова конфіденційність. У напрацюванні розкрито сутність цієї наукової категорії, означені заходи забезпечення податкової конфіденційності.

У процесі розвитку електронного оподаткування мережа Інтернет використовується як основний комунікаційний засіб, тому питання удосконалення протидії правопорушень електронної торгівлі шляхом реалізації спеціальних прав правоохоронних органів у мережі Інтернет при електронному оподаткуванні виділено в окремий розділ дослідження. Науковою школою Національного університету державної податкової служби України означено проблемні площини та прерогативи розвитку електронного оподаткування в Україні, відповідно до останнього подано концептуальні підходи організаційно-правового забезпечення розвитку електронного оподаткування в Україні, законопроект “Про електронну комерцію”.

Провідним науковцем, який досліджує правові аспекти електронного оподаткування, вважаємо А. Новицького. У монографії “Правове регулювання інституалізації інформаційного суспільства в Україні” вчений дає визначення: “електронне оподаткування – це нормативно-врегульована, динамічна, економічно обґрунтована й доцільна синтезована система автоматизованого встановлення податкового зобов’язання, визначення податкової бази, обліку платників податків, підготовки і подачі електронної звітності та інших складових адміністрування податків з метою його упорядкування та вдосконалення, створення умов для подальшого перспективного розвитку інформаційних відносин у сфері оподаткування” [6].

Науковець розглядає два основні напрями розвитку електронного оподаткування, а саме:

- оподаткування підприємницької діяльності у мережі Інтернет з метою отримання прибутку, з використанням новітніх технологій, використання електронних грошей, нематеріальних активів;
- система інформації подання податкової звітності.

До загальної системи електронного оподаткування, на думку вченого належать: податкова звітність, повна автоматизація визначення податкового зобов’язання, автоматизація адміністрування, протидія е-економічним деліктам, інші податкові відносини [7].

Основою складовою системи електронного оподаткування є інформаційно-аналітична система (далі – ІАС) державної податкової служби країни. До наукових доробок відомчого навчального закладу Міністерства доходів і зборів із напрямку розвитку

електронного оподаткування належить монографія за загальною редакцією Л. Тарангул. Науковцями зроблено ґрунтовне дослідження поточного стану ІАС відомства, а саме аналітичної складової, основою якої є інтелектуальні технології моделювання; розроблено методологічні матеріали та побудовано економіко-математичну модель прогнозування податкових надходжень, аналізу ризиків у податковій сфері тощо. У роботі зазначено: “одним із найважливіших напрямів стосовно органів інформатизації органів виконавчої влади, зокрема державної податкової служби України, є вдосконалення аналітичної діяльності, підвищення обґрунтованості управлінських рішень щодо планування податкових надходжень, аналізу ефективності діяльності виконавчої влади за допомогою систем збалансованих показників та вдосконалення міжвідомчого обміну інформацією” [8].

П. Клімушин при розгляді науково-теоретичних засад електронного урядування означив, що “Електронна податкова служба”, “Електронна митниця” є компонентами відомчих систем, які взаємопов’язані між собою і є частиною національної системи “Електронний уряд”. Відомчі системи разом із міжгалузевими та національними формують інфраструктуру єдиного інформаційного простору України. Автором виділено актуальне завдання щодо податку на додану вартість (далі – ПДВ): “Мають бути створені комунікаційні системи і системи обміну інформацією. Однією з таких систем є система міжнародного інформаційного обміну про ПДВ, що забезпечує контроль звільнення або повернення ПДВ при постачаннях товарів усередині співтовариств” [9]. Згідно з автором, цей напрям необхідно досліджувати, адже розвиток інформаційної співпраці держав підвищить ефективність адміністрування ПДВ.

Питанням внутрішньої та зовнішньої взаємодії органів Державної податкової служби в інформаційній сфері, внутрішнім інформаційними відносинами між структурними підрозділами ДПС присвячена робота В. Ковалю [10]. Вченим запропоновано поділ інформаційних відносин за суб’єктивним складом на: внутрішні інформаційні відносини (наприклад, обмін інформацією про податкові правопорушення між податковою міліцією та іншими підрозділами ДПС); інформаційні відносини з іншими органами державної влади (наприклад, обмін інформацією між ДПС та Міністерством фінансів України); інформаційні відносини з платниками податків, громадськістю та ЗМІ [11]. Науковець пропонує створення єдиної інтегрованої інформаційної системи ДПС, зосередження наукових досліджень у напрямку використання внутрішніх інформаційних ресурсів ДПС.

Дослідження інформаційної співпраці платників податків і податкових органів через призму електронних послуг представлено у праці Ю. Васюка [12]. Автором доведена перспективність інновації в процесі адміністрування податків, а саме вдосконалення відносин із платниками шляхом переходу їх на онлайн-режим співпраці.

Із розвитком інформаційних технологій взаємовідносини між податковими органами і платниками податків переходять в електронну площину. Запровадження Податкового кодексу у 2011 р. створило законні підґрунтя переходу на електронний документообіг у податковій сфері, зокрема електронну податкову звітність. Аналізу стану застосування електронної податкової звітності присвячена робота І. Тофан, де доведено перевагу подання декларацій в електронному виді як для платника податків, так і для податкової служби. Автором означено проблемні питання, а саме: підвищення фахового рівня спеціалістів із електронної податкової звітності та потреба додаткових фінансових вкладень у процес автоматизації електронної звітності [13].

Доцільно зазначити, що залучення інформаційно-комунікаційних технологій у сферу державного управління оподаткуванням спонукає активізувати наукові дослідження з метою підвищення ефективності діяльності відомства.

Висновки

Аналіз праць свідчить, що зазначений напрям досліджено частково. Враховуючи те, що розвиток інформаційного суспільства в Україні продукує системні зміни в державному податковому менеджменті, пропонуємо електронне оподаткування розглядати ширше.

На нашу думку, електронне оподаткування потрібно дослідити як складну систему, де всі процеси оподаткування автоматизовані. До загальної системи електронного оподаткування належить:

- електронна інформаційна взаємодія державних податкових органів і платників податків із використанням електронного документообігу та цифрового підпису;
- електронна реєстрація суб'єктів підприємницької діяльності;
- електронна ідентифікація платників;
- електронні податкові сервіси (електронний кабінет платника податків);
- автоматизація процесів адміністрування податків і зборів (електронне відшкодування ПДВ);
- електронна звітність;
- електронний аудит;
- електронна комерція;
- електронна освіта фахівців ДПС;
- електронна система звернень громадян;
- автоматизація управлінських процесів органів ДПС;
- міжнародне співробітництво у сфері інформаційного суспільства та електронного оподаткування;
- автоматизована інформаційна взаємодія електронних інформаційних систем та баз даних державних органів;
- інформаційно-аналітична система ДПС;
- єдина інформаційно-комунікаційна платформа органів державної влади;
- безпека інформації відповідно до вимог законодавства про захист інформації та персональних даних.

Водночас необхідно розширити спектр дослідження учасників процесу електронного оподаткування: державні органи, бізнес та громадяни. Оскільки побудова інформаційного простору між податковими органами країни і суспільством: громадянами, громадськими асоціаціями і бізнесовими структурами є пріоритетним напрямом державної податкової політики в напрямку забезпечення ефективності системи державного управління оподаткуванням.

Подальші розвідки державного управління оподаткуванням можуть бути корисними в дослідженні розширеного спектру системи електронного оподаткування, а також учасників цього процесу, адже застосування інформаційно-комунікаційних технологій є одним із найважливіших елементів ефективного державного та корпоративного менеджменту.

Література

1. Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007 – 2015 роки [Електронний ресурс] : Закон України № 537-V від 09.01.2007 р. — Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/537-16>.

2. Семенченко А. І. Теоретико-методологічні засади інституалізації державного управління у сфері електронного урядування [Електронний ресурс] / А. І. Семенченко, А. В. Журавльов. — Режим доступу : <http://www.academy.gov.ua/ej/ej14/txts/Semenchenko.pdf>.

3. Клімушин П. С. Електронне урядування в інформаційному суспільстві [Текст] : [монографія] / П. С. Клімушин, А. С. Серенок. — Х. : Вид-во ХарРІ НАДУ “Магістр”, 2010. — С. 27.

4. Про схвалення Концепції розвитку електронного урядування в Україні [Електронний ресурс] : Розпорядження Кабінету Міністрів України № 2250-р від 13.12.2010 р. — Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2250-2010-%D1%80>.

5. Електронне оподаткування: сутність та перспективи застосування [Текст] / П. М. Мельник, А. М. Новицький, О. А. Долгих [та ін.]; за заг. ред. П. В. Мельника. — Ірпінь : Національний університет державної податкової служби України, 2010. — 332 с.

6. Новицький А. М. Правове регулювання інституціоналізації інформаційного суспільства в Україні [Текст] : монографія / А. М. Новицький; Національний університет державної податкової служби України. — Ірпінь : [б. в.], 2011. — С. 251.

7. Там само. — С. 250.

8. Інтелектуальні технології моделювання в інформаційно-аналітичній системі державної податкової служби [Текст] : монографія / В. П. Дюрядін, Т. М. Єгорова, Ю. В. Крамаревич [та ін.]; за заг. ред. Л. Л. Тарангул. — К. : Алерта, 2010. — 358 с.

9. Клімушин П. С. Електронне урядування в інформаційному суспільстві... — С. 107.

10. Коваль В. Ф. Основні напрями модернізації взаємодії структурних підрозділів ДПС в інформаційній сфері / В. Ф. Коваль, В. І. Теремецький // Вісник Вищої ради юстиції [Текст]. — 2012. — № 2 (10). — С. 142—157.

11. Там само. — С. 154.

12. Васюк Ю. М. Електронні послуги для бізнесу в системі міністерства доходів і зборів [Текст] : матер. наук.-практ. конф. за міжнар. уч. (20–21 квітня 2013 р., м. Київ). — К. : ТОВ “Салютіс”, 2013. — С. 45, 46.

13. Тофан І. М. Особливості застосування електронної звітності в оподаткуванні / І. М. Тофан // Збірник наукових праць Національного університету державної податкової служби України [Текст]. — 2013. — № 1. — С. 228.

L. Matveychuk

THEORETICAL ASPECTS OF ELECTRONIC TAXATION IN THE CONTEXT OF INCREASING THE UKRAINIAN PUBLIC ADMINISTRATION EFFICIENCY

The overview of scientific researches of e-tax process is given. It is also suggested to expand the range of researches of e-taxation system. The expediency of development of this research direction in order to increase the efficiency of public administration taxation are grounded.

Key words: information society, e-government, public administration of taxation, e-taxation.